

מבוא למסכת עירובין

אל החצר המשותפת, וכן את ההוצאה מהחצר המשותפת אל המבוי [שהוא מקום הילוך של כל בני החצירות מסביבו], כהיתר להוצאה מרשות לרשות.

ולכן סברו שמותר גם להוציא מרשות היחיד לרשות הרבים.

כדי למנוע את הטעות הזאת תיקן שלמה ש"יערבו" דיירי החצר את עצמם כאילו הם גרים יחד באחד הבתים, בכך שיתנו כולם אוכל בשיעור מסוים בבית אחד, וייראה הדבר כאילו כולם דרים במקום אחד, וההוצאה ממנו לחצר אינה נחשבת להוצאה לרשות אחרת אלא לאותה הרשות, של ביתם המשותף.

וכן ישתתפו דיירי המבוי באוכל במקום אחד, ובכך יחשבו כולם דיירים של אותו מקום, ושוב לא תחשב להם ההוצאה ממנו למבוי כהוצאה מרשות אחת לרשות אחרת.

ב. אלא שמלבד תקנתו של שלמה המלך הוצרכו חכמים לתקן תקנה נוספת משום שבאו האנשים לכלל טעות אחרת.

כי בראותם חצר או מבוי [שהם רשות היחיד מן התורה, ועיין בהגדרתם לקמן], שיש בהם פירצה אל רשות הרבים, דימו שבהיותם פרוצים אל רשות הרבים הם כמותה.

ובאו לטעות, בראותם את היתר הטלטול בחצר ובמבוי הפרוצים, להתיר גם את

פרק ראשון

שלמה המלך תיקן "עירובין".

אך לא את כל עניני עירובין תיקן שלמה המלך.

כי שלשה עניני "עירובין" הם, בשלשה מישורים נפרדים, המתבארים במסכת שלפנינו, ותקנתו של שלמה היא רק אחד מהם.

ואלו הם שלשת הענינים של "עירובין":

א. עירוב הדיירים, שהוא תקנת שלמה.

ב. תיקון הרשויות, שהוא תקנת חכמים.

ג. עירוב תחומין, שגם הוא תקנת חכמים.

א. תקנתו של שלמה המלך היא לענין הדיירים, שגרים כל אחד בבית פרטי נפרד, אך יש להם חצר משותפת, וכן לענין אנשי החצירות הנפרדות המשתמשים יחד במבוי משותף, דרכו הם יוצאים אל רשות הרבים.

מן התורה, החצר וכן המבוי [המוקף במחיצות משלשת צידו], הם רשות היחיד, ומותר להוציא מן הבתים אל החצר, וכן מן החצרות אל המבוי.

שלמה המלך תיקן את "עירובי החצירות" ואת "שיתופי המבואות", משום שראה שבאו אנשים לכלל טעות, להתיר להוציא מרשות היחיד לרשות הרבים בשבת, לפי שדימו את היתר ההוצאה מהדירה הפרטית

הפתח" — מושג שיבואר להלן ב"ביאורי מושגים".

ואילו **חצר**, אשר צדה האחד נפרץ במלואו לרשות הרבים — תיקונה הוא דוקא בהעמדת "פס", דופן ברוחב ארבעה טפחים ובגובה עשרה, מצד אחד של הפירצה, או על ידי העמדת שני פסים, בעובי כל שהו, משני צידי הפירצה.

אם לא נפרצה החצר במילואה, אין צורך לשים פסים לשם פסים, אלא יכולים לשמש כ"פסים" השאריות [גיפופין] של הכותל שנשארו מצדי הפירצה.

תיקונים אלו, כאמור, אינם בתחום עירובי הדיירים שתיקן שלמה, אלא בתחום תיקון הרשויות שתיקנו חכמים.

ג. עירובי תחומים.

נושא זה הוא ענין נפרד לחלוטין מהשניים הקודמים, והוא מתייחס למקום שביתתו של האדם, שיש לו לאדם "מקום שבייתה" שנקבע בכניסת השבת, ומותר לו ללכת ממקום שביתתו אלפיים אמה לכל רוח ולא יותר.

איסור הליכה מחוץ לתחום של אלפיים אמות הוא רק מדרבנן, ותיקנו חכמים שעל ידי הנחת "עירוב" יכול האדם לקבוע את מקום שביתתו במקום הנחת העירוב, למרות שהוא עצמו נמצא בכניסת השבת במקום אחר, ומשם יש לו אלפיים אמה לכל רוח.

השם "עירוב" מתייחס לכל תיקוני חכמים בשבת, לאחר שהוא נקבע תחילה לעירוב הדיירים שהתקין שלמה. ומכאן גם נקרא התיקון שעושים בערב יום טוב שחל להיות בערב שבת "עירוב תבשילין" המתיר לבשל

הטלטול מהחצר ומהמבוי אל רשות הרבים, וכן לטלטל ברשות הרבים ארבע אמות.

שני סוגי פרצות הביאו את האנשים לידי הטעות.

הסוג האחד, פירצה באחת המחיצות, כאשר הפירצה גדולה יותר מעשר אמות [כי עד עשר אמות מתייחסים אל הפירצה כאל "פתח" בתוך המחיצה ולא כאל פירצה].

והסוג השני, כשאחת המחיצות נפרצה במלואה אל רשות הרבים.

ולמרות שכאמור, מן התורה הם רשות היחיד, כי שאר המחיצות אינן פרוצות [ודי בשלש מחיצות לרשות היחיד], בכל זאת תיקנו חכמים "לסתום" [כהגדרתו של הגרי"ז בשם הגר"ח] או "לגדור" [כהגדרתו של החזון איש] את הצד הפרוץ לרשות הרבים, בצורה כזאת ששוב לא יטעו אנשים לחשוב שאין החצר או המבוי רשות היחיד.

הנפקא מינה בין "סתימה" ל"גדירה" באה לידי ביטוי בכמה ענינים, וכפי שיבוארו בעיונים שבסוף הספר עמוד ריט.

"סתימת" הפירצה או "גדירתה" אינה שוה בחצר ובמבוי.

מבוי, אשר צדו הרביעי פתוח לרשות הרבים — תיקונו בהעמדת **לחי** [עמוד גבוה עשרה טפחים] בפתח, ליד הכותל במקום הפרוץ. או בהנחת **קורה** מעל פתח המבוי. [ועיין בביאורי מושגים מה היא מהותם ומה הוא גדרם של הלחי והקורה].

אך לפירצתו של המבוי מן הצד אין כל תקנה, אלא למעט את הפירצה עד שתהיה עד עשר אמות בלבד [או לעשות לה "צורת

אסרו לטלטל בו או להוציא ולהכניס אליו מכל הרשויות האחרות.

רשות היחיד, לדעת רוב הראשונים, היא מקום המוקף בשלשה מחיצות. חוץ מן הרמב"ם, המצריך ארבע מחיצות.

מן התורה מותר לטלטל בכל מקום שאינו רשות הרבים, אלא שתיקנו חכמים שלא לטלטל בכרמלית, וכן תיקנו שלא לטלטל אפילו ברשות היחיד במקומות האלו:

א. במקומות הטעונים תיקון רשויות, כמו מבוי וחצר שנפרצו, אסרו לטלטל כלל, עד שיתקנו לפי מה שקבעו חכמים.

ב. במקומות הטעונים תיקון של עירובי חצירות או שיתופי מבואות אסרו לטלטל כלים ששבתו בכניסת השבת בבית.

איסור הטלטול הוא רק מן הבתים לחצירות או מן החצירות למבוי, אבל מותר לטלטל בחצר או במבוי עצמו. וכן מותר לטלטל מחצר למבוי כלים שלא שבתו בבית אלא בחצר!

ג. וכן גזרו שלא לטלטל כלל במקומות "שלא הוקפו ל[צורך] דירה", אלא לצורך דבר אחר, כשהן בשטח גדול למעלה מבית סאתיים [חמשת אלפים אמות מרובעות], כגון קרפף [עיי'ן ביאורי מושגים] או גינה, כפי שיתבאר בגמרא.

רשות הרבים היא מקום המיועד להילוך הרבים, ברוחב ט"ז אמה, ולדעת רש"י הוא רחוב המיועד להילוך של ששים ריבוא איש.

* * *

ביום טוב לצורך השבת, למרות שלא "מערבים" בו דבר.

במבוא הזה, לחלק הראשון של מסכת עירובין, נעסוק בעניני הרשויות: בהגדרת הרשויות, בתיקון המחיצות, בהיתר לטלטל כיום ברחובות העיר, ובביאור המושגים היסודיים בענינים אלו.

* * *

פרק שני

ארבעת הרשויות:

מן התורה יש איסור להוציא ולהכניס דבר מרשות היחיד לרשות הרבים, וכן אסור להעביר חפץ ארבע אמות ברשות הרבים.

בכל מקום שאינו רשות הרבים — מותר לטלטל בו מן התורה.

ובאו חכמים וגזרו שכל מקום שאינו רשות היחיד גמורה לא יטלטלו בו, שמא יבואו לטלטל גם ברשות הרבים.

כמו כן תיקנו חכמים שכל מקום שאינו רשות הרבים ולא רשות היחיד הוא יחשב כרשות נפרדת נוספת, הנקראת "**כרמלית**".

והחמירו חכמים בכרמלית שלא לטלטל בה ארבע אמות, ולא להכניס ולהוציא ממנה בין מרשות היחיד ובין מרשות הרבים.

יוצא מן הכלל הוא "**מקום פטור**", שהוא מקום שאין לו שטח של רשות [לפי שהוא פחות ארבעה טפחים על ארבעה טפחים, והגדרתו המדויקת תתבאר בגמרא], שלא

פרק שלישי

כיצד ניתן לתקן את רשות הרבים כדי שיהיה מותר לטלטל בה?

נחלקו רבותינו הראשונים בגדרה של רשות הרבים, האם היא תלויה בששים ריבוא אנשים.

הגמרא במסכת שבת דף ו א, המבארת את ענין רשות הרבים, לא מזכירה את הצורך בששים ריבוא, וגם רש"י שם אינו מזכיר ענין זה.

אך במקומות אחרים כתב רש"י שרשות הרבים היא מקום של ששים ריבוא כמו שהיתה רשות הרבים בהיות בני ישראל במדבר מסביב למשכן.

רבותינו האחרונים דנו רבות בלשונו של רש"י, האם כוונתו לעיר שיש בה ששים ריבוא, או שבדרך הזו עצמה צריך שיעברו בה ששים ריבוא, או שיתכן והיא רק צריכה להיות ראויה למעבר של ששים ריבוא, בכך שהיא מתחברת לערים אחרות.

כמו כן דנו בשאלה האם צריך שיעברו בה ששים ריבוא בכל יום, ומי נכלל במספר הזה, האם גם נשים וקטנים, או דוקא ששים ריבוא אנשים למעלה מגיל עשרים, כמו שהיה מנין בני ישראל במדבר.

אך רוב הראשונים סוברים כי רשות הרבים אינה תלויה במספר האנשים, אלא בעצם מהותה כדרך הרבים.

במחלוקת הזאת תלוי ההיתר של "עירוב" הנעשה כיום. כי את רשות הרבים אי אפשר להתיר בטלטול אלא אם כן יהיו לה לפחות שתי מחיצות גמורות משני צידיה, וכמו כן

לסגור צד נוסף בדלתות, שיש לנעול אותם בלילה, או שלפחות תהיינה הדלתות ראויות להנעל בלילה.

סגירה זאת היא מדין תורה, ובלעדיה הטלטול ברשות הרבים אסור מן התורה.

כיון שמבחינה מעשית כמעט ואי אפשר לעשות דלתות שכאלו לכל הרחובות, נהגו במקומות רבים להסתמך על שיטת רש"י ולומר שאין לנו רשות הרבים [ברוב הערים], כיון שאין בהם הילוך של ששים ריבוא, אלא כל הרחובות הם רק כרמלית, שמועיל לסגור אותם על ידי הקפת העיר מסביב ב"צורות הפתח".

"צורות הפתח" נעשות מעמודים שעל ראשם עובר חוט, כך שבין כל שני עמודים נוצרת צורת הפתח.

ועוד הקילו להשתמש בעמודי החשמל או הטלגרף שעליהם מתוח מלמעלה חוט, על אף שלא נעשו במטרה שימשו לצורת הפתח.

היו אחרונים רבים שעוררו על ההיתר להשתמש בעמודים שכאלה, והיו שאף טענו שלדעת המקילים להשתמש בהם, יש ליתן מזווה על כל עמוד.

החזון איש הכריע כי די בכך שרוצים להשתמש בעמודים אלו לשבת בתורת צורת הפתח, ומבחינה עקרונית הם אכן חייבים במזווה, אלא שאין שמים בהם מזווות משום שאינן משתמרות שם.

הביאור הלכה דן בארוכה כיצד הסתמכו הפוסקים להקיל באיסור החמור של הוצאה בשבת על דעת רש"י, בשעה שרוב הפוסקים

שני סוגי מבואות הם: מבוי סתום ומבוי מפולש.

על המבוי המפולש ועל תיקונו — עיין בכיאורי מושגים.

מבוי סתום הוא מבוי סתום משלשת צדדיו במחיצות, ופרוץ במלואו בצדו הרביעי לרשות הרבים [או לכרמלית].

את הפירצה בצדו הרביעי אפשר לתקן בהעמדת לחי מהצד, או בהנחת קורה מלמעלה.

תיקונים אלו, המיוחדים לתיקון מבוי בלבד, הם רק במבוי שיש לו מסביבו לפחות שתי חצירות, וכאשר בכל חצר יש לפחות שני בתים של שני דיירים שונים.

כמו כן צריך אורכו של המבוי להיות יותר מרוחבו, ופתחו בקצה אורכו, בצדו הצר.

אך אם לא יהיו מסביבו שתי חצירות ובהם שני בתים מסביבו, או שיהיה המבוי מרובע, או שפתחו יהיה בצדו הרחב — לא יועיל לו תיקון של לחי או קורה, אלא יצטרך תיקון של פסים, כמו חצר.

למבוי שכזה קוראים: מבוי שיש לו דין חצר!

חצר שנפרץ אחד מכתליה במלואו לרשות הרבים [או לכרמלית] הרי היא זקוקה לפסים, כפי שנתבאר, כדי להתייר.

התיקון של פסים מועיל רק בצידה הרביעי של החצר, אך אינו מועיל למחיצה נוספת שנפרצה ברובה!

במקומות שלנו, שאין המבוי מוקף בחצירות, כתבו האחרונים שיש לנהוג

הכריעו נגדו. וכתב שבעל נפש יחמיר ולא יטלטל בשבת.

אך הוסיף הביאור הלכה, כי לדעת הרמב"ם אפשר לסגור את רשות הרבים עצמה בצורת הפתח בלבד.

החזון איש טוען שאין זו דעת הרמב"ם.

אבל כתב כי יש אפשרות אחרת לסגור את רשות הרבים.

אפשרות זו בנויה על חידושו של החזון איש כי בכל מחיצה שהעומד מרובה על הפרוץ נחשב גם המקום הפרוץ שבמחיצה כאילו היה מחיצה ממש.

ולכן, גם כשרחובות העיר הם מפולשים, הרי אם יהיה רחוב אחד שאינו מפולש [שמוקף משלשת צדדיו בבתיים], והרחוב הזה חוצה את רחובות העיר — הרי הוא סוגר במחיצותיו את כל הרחובות שהוא חוצה אותם.

כי, כאמור, גם המקום שבו הוא חוצה את הרחוב האחר נחשב כאילו יש בו מחיצה מחמת הכותל שאינו מפולש.

שהרי כל האורך של הרחוב הזה, כולל האויר במקום שבו חוצה הרחוב הזה את רשות הרבים, נחשב כמחיצה אחת ארוכה, והרי הוא סוגר את רשות הרבים במחיצה שלישית!

* * *

פרק רביעי

מהו מבוי זמנה הוא חצר, ומה הם חילוקי הדינים ביניהם?

בהסבר הגדר של צורת הפתח דן הגר"ח באריכות גדולה בספרו על הרמב"ם. ועיין שם בגליונות החזון איש.

ג. דלתות .

העמדת דלתות מצידי הרשות סוגרת את המקום אפילו בשעה שהדלתות פתוחות.

לפי החזון איש אין הדלת מועילה אלא במקום שיש צורת הפתח, אבל יש החולקים וסוברים כי העמדת דלת נחשבת כמחיצה גם בשעה שהדלת פתוחה, אפילו במקום שאין צורת הפתח.

ונחלקו בגמרא האם צריכות הדלתות להנעל בלילה כדי שיוכלו לסגור את רשות היחיד ולעשותה בכך רשות היחיד.

מחיצות דיניות:

א. פי תקרה יורד וסותם .

תקרה הנשענת על עמודים, או על חלק מכתלי הבית, משמש "פי התקרה" כמחיצה דינית במקום שבו אין מחיצה, שמחשיבים את פי התקרה כאילו הוא יורד מלמעלה למטה, וסותם את הרשות כאילו היה מחיצה רגילה.

ב. גוד אסיק או גוד אחית מחיצתא .

גוד אסיק מחיצתא נאמר בעמוד גבוה עשרה טפחים ורחב ארבעה והעומד בין בכרמלית ובין ברשות הרבים, שמחשיבים את המחיצות שמסביבו כאילו הן עלולות ומקיפות אותו מלמעלה.

בהגדרת הענין נחלקו הגר"ח והחזון איש, ועיין בביאור המושג "תל המתלקט".

גוד אחית מחיצתא נאמר במחיצה המוגבהת

במבואותינו כדין חצר ויש לסוגרם בפסים ולא בלחיים וקורה.

* * *

פרק המישי

ביאור מושגים:

המחיצות הנודרות את רשות היחיד:

את רשות היחיד ניתן לגדור במחיצות מציאותיות ובמחיצות דיניות.

המחיצות המציאותיות הן:

א. עומד מרובה על הפרוץ.

מן התורה אין צורך שכל אחת מהמחיצות תגדור את כל הצד שלה, אלא די במחיצה שה"עומד" שבה מרובה על הפרוץ.

וכמו כן מן התורה אין כל צורך להגדיר את המקומות הפרוצים שבמחיצה כ"פתח".

אבל, גזרו חכמים שכל רשות היחיד שיש בה פירצה אין מטלטלים בה, ולכן ההיתר לטלטל במקום פרוץ [כאשר העומד של המחיצה מרובה על הפרוץ] הוא רק משום שמקום הפירצה נחשב ל"פתח".

ב. צורת הפתח .

צורת הפתח נעשית באמצעות שני קנים המשמשים כמזוזות, וקנה נוסף מעליהם המשמש כמשקוף.

צורת הפתח היא למעשה מחיצה מציאותית, על אף שאין היא דופן מליאה, משום שכל פתח הבנוי ב"צורת הפתח" משמש כמחיצה בעצם מהותו כפתח בנוי.

הרשות הם עושים אותה לרשות היחיד מן התורה על אף שהפרוץ רבה על העומד בצורה ניכרת.

חכמים החמירו שלא להשתמש בהיתר זה אלא רק לצורך עולי רגלים, שיוכלו לשאוב מים מהבארות [שהם רשות היחיד] אל רשות הרבים. והיו מציבים במרחק סביב הבארות את עמודי הזווית והופכים את השטח ביניהם לרשות היחיד.

כוחם של מחיצות אלו לגדור את רשות היחיד, על אף שהפרוץ הוא יותר על העומד, נובע מהיותם "שם ארבע מחיצות", שבכל צד מארבעת צידי הרשות יש פס של אמה מכאן ואמה מכאן, ולכן מתייחסים לפירצה שבין הפסים כאל פתח ולא כאל פירצה.

[עייני תוס' ותוס' הרא"ש בתחילת פרק עושין פסין].

לדעת רבי יהודה יכולים הפסים להיות רחוקים האחד מהשני עד שלש עשרה אמה ושליש, ולא איכפת מ"פירצת עשר" האוסרת בכל מקום, כי "פירצת עשר" היא רק מדרבנן, ולכן יכלו להקל בעולי רגלים.

השיעור של שלש עשרה אמות ושליש שקבע רבי יהודה להבדל שבין הפסים הוא שיעור דאורייתא. אך לא משום שהוא שיעור של פירצה, כי אם שהבדל בין הפסים בשיעור כזה גורם שלא יהיה קשר בין העמודים, ואין המרחק שביניהם נחשב לפתח, ונמצא שהפרוץ מרובה על העומד.

ונראה לומר שיש בזווית אלו חידוש נוסף, שעליו בנוי ההיתר:

מלבד הבעיה שהפרוץ מרובה על העומד

מהקרקע, שרואים אותה כאילו היא ממשיכה עד הארץ.

ג. לחי.

השאלה האם לחי העומד בסמוך לאחד הכתלים יכול לשמש כמחיצה מן התורה, תתבאר בכמה מקומות במסכת.

מדרבנן, משמש הלחי כמחיצה כדי לסגור את פתח המבוי, אך לא את החצר.

ד. קורה.

היתר הקורה למבוי הוא מדרבנן, ונחלקו בגמרא, האם גדרה של הקורה הוא שאנו רואים כאילו פי התקרה שלה יורד וסותם, וכאילו היא מחיצה.

או שהיא היכר בעלמא שאין זה מבוי פרוץ אלא מבוי שיש לו פתח.

אין לומר בקורה "פי תקרה יורד וסותם" מן התורה, משום שדין זה נאמר רק בתקרה הרחבה ארבעה טפחים, ולא בקורה הרחבה טפח.

ה. פסים.

חצר שצידה האחד נפרץ במלואו לרשות הרבים אי אפשר להתירה בלחי או בקורה אלא יש ליתן פס אחר ארבעה טפחים בסמוך לאחד הכתלים שליך הפתח, או שני פסים ברוחב משהו משני צידי הפתח.

פסי ביראות.

סגירה מיוחדת במינה של רשות היחיד היא "פסי ביראות", וממנה ניתן ללמוד על גדרי המחיצות של רשות היחיד.

פסי ביראות הם ארבע עמודים העשויים בצורת זווית וכשהם מוצבים בארבע צידי

אמות אינו לשיפוע, אלא לבסיס הקרקע שתחת השיפוע].

כיצד יש לתל זה מחיצות – נחלקו רבותינו הגר"ח והחזון איש.

הגר"ח הביא מכאן ראיה לשיטתו שעמוד גבוה עשרה העומד ברשות הרבים אין לומר בו "גוד אסיק מחיצתא", אלא המחיצות הגודרות אותו מלמטה גודרות רק את המשטח שמעל גבי העמוד, אבל בגובה שמעליו אין זה תוך מחיצות, לפי שאין המחיצות של עמוד אטום נחשבות למחיצות היכולות לעלות ולגודר עד לרקיע.

והבין הגר"ח, שבתל המתלקט, אשר גובהו נוצר מהשיפוע, אי אפשר לומר בו "גוד אסיק מחיצתא".

אך החזון איש סובר כי המחיצות של עמוד אטום אכן גודרות את כל המקום עד לרקיע, כי אין צורך למתוח את המחיצות ללמעלה, אלא זהו עצם יסוד הדין של גוד אסיק מחיצתא, שהגדירה של המחיצות למטה בכוחה לגודר את הרשות עד לרקיע. וגם בתל המתלקט יש לומר שהמחיצה המשופעת גודרת את התל עד לרקיע.

והמאירי כתב במפורש שבתל המתלקט אמרינן גוד אסיק מחיצתא, אלא שהוסיף חידוש שכבר מתחילת שיפועו של התל הוא נחשב כרשות היחיד.

לפי המשנה ברורה, אין צורך שיהיה על התל למעלה משטח, אלא גם אם ימשיך שיפועו של התל מכל צידיו עד לפסגה בלי ליצור משטח, הרי הוא רשות היחיד, החל מהמקום שיש בעובי התל רוחב של ארבעה על ארבעה טפחים בגובה עשרה טפחים.

[שנפתרת בקריאת כל החללים שבין הפסים בשם "פתח"], יש כאן בעיה נוספת:

כיצד מתחברים הפסים ביניהם לרשות אחת ויוצרים ביניהם שם פתח? ומדוע אין אנו אומרים שבא האויר המרובה מכל צד ומבטל את העמידה המועטת של העמודים מלהחשב מחיצות הרשות!?

[וכמו שאנו מתייחסים לכל חלקי מחיצה שיש מצידה אויר המרובה על המחיצה, שמבטל האויר את עמידת המחיצה].

ונראה שצורת הזוית של העמוד מחשיבה אותו כאילו יש כאן שתי דפנות הסוגרות כל אחת את האויר של חברתה מצד אחד.

ולאור זאת, מובן כי כאשר במקום הזויות יש עמודים עגולים צריך לומר "רואים" כפול.

האחד, "רואים" כאילו היו העמודים מרובעים.

והשני, "רואים" כאילו נחקקו בעמודים המרובעים זויות.

ונחלקו תנאים אם אומרים פעמיים "רואים".

כי אם רק נחתוך את העמודים העגולים ונשאיר בהם זויות לא תראה הצורה העגולה כשתי דפנות הסוגרות זו את זו.

תל המתלקט

תל שהוא גבוה עשרה טפחים, ויש ברוחבו למעלה ארבעה על ארבעה טפחים, הרי הוא רשות היחיד על גביו, ובתנאי שיהיה שיפועו תלול, עד שהוא מזדקר לגובה עשרה טפחים מתוך שיפוע של ארבע אמות [לפי החזון איש, היחס של עשרה טפחים גובה לארבע

שאינם רחבים ט"ז אמה כרשות הרבים, או שאינם מבואות ההולכים לאורך רשות הרבים אלא רק לרוחבה, ומשמים רק את בני המבוי הגרים בו ולא את בני העיר.

* * *

ולסיום המבוא:

כלל זה יהיה נקוט בידך,

והוא המפתח להבנת ענין המחיצות והפירצות!

מן התורה — אין כלל מושג של פירצה האוסרת את הרשות!

אלא הכל תלוי במחיצות, אם הן קיימות ומועילות, אם לאו, ואין צורך להחשיב את המקום שאין בו מחיצות כ"פתח".

חוץ מפסי ביראות, שיש צורך בפתח שבין הפסים כדי שלא יהיה הפרוץ מרובה על העומד.

אבל רבנן חידשו:

א. ענין פירצה, שאוסרת את הרשות, למרות שהמחיצות טובות.

ב. התיקון לפירצה הוא רק בעשייתה ל"פתח".

אבל החזון איש כתב, שאם יש בתל רק שיפוע, ותחתיו רשות הרבים, הרי זה דומה לזרק על כותל משופע הנמצא סמוך לרשות הרבים, שאם נח עליו חפץ למעלה מעשרה טפחים הרי זה כמו שהונח החפץ באויר רשות הרבים מעל גובה עשרה טפחים, שהוא מקום פטור.

מבואות המפולשים לרשות הרבים.

במסכת שבת ו א מביאה הגמרא ברייתא האומרת שמבואות המפולשים לרשות הרבים הרי הם רשות הרבים.

ואילו במסכת עירובין ו ב מבארת הגמרא, כי אפשר לערב את המבואות המפולשים לרשות הרבים על ידי צורת הפתח מכאן ולחי מכאן גרידא, ואין צורך לסוגרם בדלתות כרשות הרבים.

לפי ביאור הגר"ח בספרו, הגמרא במסכת עירובין עוסקת באותם המבואות המפולשים לרשות הרבים של מסכת שבת, אלא שמחדשת הגמרא כי דינם של המבואות המפולשים כרשות הרבים לאיסור טלטול הוא רק משום שהם מצטרפים אליהם, בשמשם דרך מעבר אליהם, אבל אפשר לנתקם מרשות הרבים, על ידי צורת הפתח. אך משמעות דברי הראשונים במסכת עירובין היא, שיש לחלק בין המבואות, ובעירובין המדובר הוא בעירוב מבואות

מסכת עירובין

פרק מבוי שהוא גבוה

או שיבואו לטעות ולומר, כיון שפרוץ המבוי במלואו לרשות הרבים ושוה הוא לרשות הרבים, אף המבוי – רשות הרבים הוא, ויבואו לטלטל מרשות הרבים הסמוכה לתוך המבוי [רבינו יהונתן, וראה תוספת ביאור בגאון יעקב].

לפיכך, על אף שהמבוי הסתום הוא רשות היחיד גמורה מן התורה, שהרי מוקף הוא בשלש מחיצות [ולדעת רוב הראשונים מקום המוקף בשלש מחיצות הוא רשות היחיד], בכל זאת, גזרו חכמים שלא לטלטל בתוכו חפץ ארבע אמות, ושלא להוציא חפץ מרשות היחיד לתוכו, או ממנו לרשות היחיד.

אלא, יהיה דינו ככרמלית, שאין מטלטלים בה ארבע אמות, ואין מוציאים או מכניסים אליה מרשות היחיד, עד שיתקנהו לפתח המבוי בצידו הרביעי.

ותיקנו חכמים כמה צורות של תיקון למבוי כדי שיהא מותר לטלטל בו:

א. העמדת **לחי**, שהוא עמוד גבוה עשרה טפחים, בצידו של פתח המבוי הפתוח לרשות הרבים.

ב. נתינת **קורה** על שני כתלי המבוי, משני צידיו, לרוחב המבוי – בצדו הפתוח לרשות הרבים.

מבוי, הוא סימטת רחוב, מלשון "מבוא", והוא משמש מעבר לדיירי הבתים שמצידיו אל רשות הרבים.

למבוי יש שתי צורות עיקריות: מבוי סתום, ומבוי מפולש.

המבוי המפולש, פתוח משני צידיו אל רשות הרבים, או אל כרמלית.

אם הוא פתוח משני צידיו לרשות הרבים, יש אופנים מסויימים שיש לו דין של רשות הרבים מן התורה.

המבוי הסתום, פתוח רק בצידו האחד, בראשו, אל רשות הרבים [או לכרמלית], ומשלשת רוחותיו הוא מוקף בקירות של חצירות הבתים.

מבוי סתום הוא, לדעת רוב הראשונים, רשות היחיד מן התורה, היות ומקום המוקף שלש מחיצות הוא רשות היחיד. אלא שחכמים גזרו שיש צורך לתקן את הצד הרביעי, הפתוח לרשות הרבים, כדי שיוכלו לטלטל בתוך המבוי.

וטעם הגזירה, כי חששו חכמים, שמא מתוך שראשו האחד של המבוי פתוח לרשות הרבים או לכרמלית, יבואו אנשים לטעות ולדמות את היתר הטלטול במבוי לטלטול ברשות הרבים, ויבואו לטלטל אף ברשות הרבים גמורה, או להוציא מרשות היחיד לרשות הרבים גמורה [רש"י ורבינו יהונתן].

ואם יש לו למבוי, בפתחו לרשות הרבים, "צורת הפתח", העשויה על ידי העמדת לחי מיכן ולחי מיכן וקורה על גביהן, שהם כעין שתי מזוזות ומשקוף של פתח – סוגרת צורת הפתח את המבוי [לפי שהיא נחשבת "פתח", או כמחיצה] אפילו ברוחב של יותר מעשר אמות [רא' ציור 3].

ולפיכך: אף על פי שפתח המבוי הוא רחב יותר מעשר אמות – אין צריך למעט מרוחבו!

גמרא:

תנן התם במסכת סוכה:

סוכה שהיא גבוהה, שהסכך שלה גבוה מרצפת הסוכה למעלה מעשרים אמה – פסולה.

ורבי יהודה מכשיר.

והוינן בה: מאי שנא גבי סוכה הגבוהה למעלה מעשרים אמה, דתני התנא שהיא "פסולה", ולא שנה לנו התנא כיצד לתקן סוכה שכזו.

ואילו גבי קורת מבוי הגבוהה מעשרים אמה, לא שנה התנא במשנתנו שהיא פסולה, אלא רק תני בה התנא תקנתא, כיצד ניתן להכשירה, ואמר: ימעט!

ומשנינן: לשון "פסול" נוהג התנא לשנות רק בדבר שכבר נקבעו ונודעו הלכותיו כיצד לעשות אותו עוד קודם שנשנית המשנה. כי אז בא התנא להשמיענו במשנה שאם לא נעשה הדבר כדין הרי הוא פסול, לפי שלא נעשה כתורה וכהלכה הידועה.

וקיימא לן שבהנחת לחי או קורה נתקן המבוי, ואין צריך ליתן את שניהם.

[ולקמן בגמרא יתבאר מאיזה טעם מועילים תיקונים אלו].

מתניתין:

מבוי סתום שהוא גבוה למעלה מעשרים אמה, (1) [רא' ציור 1]

שהניח את קורת המבוי בגובה של למעלה מעשרים אמה מרצפת המבוי –

ימעט את הגובה שבין הקורה לרצפת המבוי, על ידי הגבהת הרצפה, או על ידי הנמכת הקורה. לפי שאין תיקון של קורה מועיל למבוי אלא עד לגובה של עשרים אמה.

רבי יהודה אומר: אינו צריך למעט, אלא אפילו קורה הנמצאת בגובה יותר מעשרים אמה, מתקנת את פתח המבוי.

אין מבוי סתום נותר בלחי וקורה אלא אם כן יש שם "פתח" בראשו של המבוי. אבל אם אין ראשו של המבוי ראוי להקרא בשם "פתח", כגון שהוא רחב יותר מעשר אמות, שאז הוא נחשב כ"פירצה" [מדרבנן!], אי אפשר להתירו בלחי או בקורה.

ולכן, מבוי הרחב יותר מעשר אמות בפתיחתו לרשות הרבים – כיון שכאמור, כל מקום שהוא רחב יותר מעשר אמות נחשב [מדרבנן!] ל"פירצה", ואינו נחשב כפתח – ימעט את רוחב הפתח עד שלא יהא רחב יותר מעשר אמות, ואז יוכל להכשירו בלחי או בקורה. [רא' ציור 2]

1. עיין עיונים בסוף הספר.

ולכן, ביחס לדין סוכה הגבוהה למעלה מעשרים אמה, שהפסול שלה ידוע, שהרי הוא פסול דאורייתא, וכבר נקבעו ונודעו הלכותיה של הסוכה בזמן מתן תורה – תני בה לשון "פסולה".

אבל מבוי, שכל עיקרי הלכותיו אינם אלא מדרבנן, שהרי מן התורה הוא רשות היחיד גמורה, וקודם שנשנית משנה זו עדיין לא הודיעונו חכמים את דיני הכשר המבוי, ובאיזה גובה תהא כשירה הקורה, לא יתכן לשנות בו לשון "פסול", כי המדובר הוא ביחס להלכה שעדיין אין יודעים את הכשרה.

ולכן, לא תני בה "פסולה", אלא תני תקנתא, כיצד ניתן לתקן את פסולה של קורה זו. [על פי רש"י כאן, ורש"י בסוכה]

ואיבעית אימא: לעולם גם בדבר שפסולו מדאורייתא – נמי תני, גם כן דרכו של התנא לשנות בו תקנתא.

אלא, הא דנקט התנא ביחס לסוכה גבוהה מעשרים אמה "פסולה", ולא כתב את תיקונה, שימעט את גובהה, הוא משום המשך אותה המשנה, העוסקת בפרטי דיניה של סוכה, דנפישין מיליה [שרבים הדינין הכתובים שם במשנה ביחס לסוכה].

אלא, שגזרו חכמים, שלא ייחשב הצד הרביעי, אם הוא פרוץ כולו לרשות הרבים, כ"פתח" אלא כפירצה. ועקב היותו "פרוץ" נאסר הטלטול במבוי, מדרבנן, עד שיעשה בו תיקון של לחי או קורה, ומכוח התיקון הזה יחזור הצד הרביעי להחשב כ"פתח", הסותם את הרוח הרביעית.

דקתני התם: א. סוכה שאינה גבוהה עשרה טפחים. ב. ושאיין לה שלשה דפנות. ג. ושחמתה מרובה מצלתה – פסולה.

ובמה דברים אמורים, כשיש בצד הרביעי שיעור של פתח. אבל אם הוא גדול יותר מהשיעור הראוי להקרא בשם פתח, שוב לא יעזרו לו הלחי או הקורה, כיון שכל כוחם הוא בביטול הפירצה ובהחזרת שם פתח לפתחו של המבוי.

אבל מבוי, שכל עיקרי הלכותיו אינם אלא מדרבנן, שהרי מן התורה הוא רשות היחיד גמורה, וקודם שנשנית משנה זו עדיין לא הודיעונו חכמים את דיני הכשר המבוי, ובאיזה גובה תהא כשירה הקורה, לא יתכן לשנות בו לשון "פסול", כי המדובר הוא ביחס להלכה שעדיין אין יודעים את הכשרה.

ולכן, לא תני בה "פסולה", אלא תני תקנתא, כיצד ניתן לתקן את פסולה של קורה זו. [על פי רש"י כאן, ורש"י בסוכה]

ואיבעית אימא: לעולם גם בדבר שפסולו מדאורייתא – נמי תני, גם כן דרכו של התנא לשנות בו תקנתא.

אלא, הא דנקט התנא ביחס לסוכה גבוהה מעשרים אמה "פסולה", ולא כתב את תיקונה, שימעט את גובהה, הוא משום המשך אותה המשנה, העוסקת בפרטי דיניה של סוכה, דנפישין מיליה [שרבים הדינין הכתובים שם במשנה ביחס לסוכה].

דקתני התם: א. סוכה שאינה גבוהה עשרה טפחים. ב. ושאיין לה שלשה דפנות. ג. ושחמתה מרובה מצלתה – פסולה.

ואם היה שונה לנו התנא שם כיצד יש לתקן סוכה גבוהה, היה צריך להאריך ולכתוב גם את צורת תיקונם של כל הפסולים האחרים השנויים שם.

ונחלקו חכמים ורבי יהודה במשנתנו מהו שיעור גובהו של הפתח הזה כדי שיוכלו להכשירו על ידי נתינת קורה מעל הכתלים שפתח המבוי.

[אבל אין גובהו של המבוי מונע את האפשרות להכשירו על ידי נתינת לחי, בצד הכותל בראש המבוי, ככל גובה שיהיה בו הפתח. ועיין ב"עיונים" שיש חולקים בדבר].

ואם נחלקו חכמים ורבי יהודה גם ביחס לרוחבו של המבוי — יתבאר בגמרא.

לדברי רב, יסוד המחלוקת הוא לאיזה פתח דימו חכמים בגזרתם שצריך פתחו של מבוי להיות נחשב ל"פתח". ולדברי רב נחמן נחלקו מהו שיעור ההיכר של קורה.

שני מהלכים נאמרו בגמרא לפי רב:

האחד — נחלקו לאיזה פתח הנזכר במקרא דימוהו חכמים.

והשני — נחלקו האם למדוהו מן המקרא או דימוהו לסתם פתחי מלכים [שהם הפתחים הגדולים ביותר].

מהלך ראשון:

אמר רב יהודה אמר רב: חכמים לא למדוהו לשיעור גובה הפתח, שיהא עד עשרים אמה ולא יותר, אלא מפתחו של היכל, שהיה במקדש לפני קודש הקדשים, ובו נמצאים השולחן והמנורה, והיה גובה פתחו עשרים אמה.

ורבי יהודה לא למדה לשיעור גובה פתח אלא מפתחו של אולם, שהיה במקדש לפני

ההיכל, והיה גובה פתחו למעלה מעשרים אמה.

דתנן: פתחו של היכל — גבהו עשרים אמה, ורחבו עשר אמות.

ואילו פתחו של אולם — גבהו ארבעים אמה, ורחבו עשרים אמות.

ומפרשין טעמייהו דחכמים ורבי יהודה בשני אופנים:

א. ושניהן, חכמים ורבי יהודה, מקרא אחד דרשו, ובו עצמו נחלקו האם שיעור "פתח" הוא כפתחו של היכל או של אולם.

שדרשו שניהם את הפסוק האמור בקרבן שלמים: "וישחטו פתח אוהל מועד".

ולמדו שניהם מכאן, שפתח אוהל מועד — "פתח" מיקרי.

ומ"פתח" אהל מועד למדו לפתחו של ההיכל בבית המקדש, שהוא כמוהו להקרא "פתח", היות שבהיכל [בבית המקדש] היו נתונים בו כלי המקדש כמו שהיו במשכן.

והכל מודים כי ההיכל שבמקדש נקרא "אוהל מועד", ומכאן שפתחו הוא בכלל "פתח אוהל מועד", הקרוי בתורה "פתח".

אלא שבזאת נחלקו חכמים ורבי יהודה: האם גם האולם — שהיה רק במקדש ולא היה במשכן — גם הוא נקרא "אוהל מועד". ובכך גם תלוי אם פתחו נקרא "פתח".

ובהכי פליגי:

דרבנן סברי: קדושת היכל לחוד, וקדושת

הרי שגם הפתח הגדול של האולם נקרא "פתח".

וטעמא דרבנן, שלא למדו מהמקרא של רבי יהודה:

משום, דאי הוה כתב המקרא באיזה מקום "אל פתח אולם" לבד, ולא הוה כתיב בשום מקום "אולם הבית", שפיר יש ללמוד ממנו כדקאמרת, שפתח האולם "פתח" מיקרי.

אבל השתא, דכתיב "אל פתח אולם הבית", מפרשינן לה: פתח הבית הפתוח לאולם. כשהכונה היא לפתחו של ההיכל, שהוא פתוח לאולם, שהיה לפניו.

ועתה דנה ומבאר הגמרא את הדימוי של פתח אהל מועד לפתח ההיכל והאולם שבמקדש.

והוינן בה: והא כי כתיב האי קרא ד"פתח אוהל מועד" — רק כמשכנן הוא דכתיב [ובמשכנן הרי לא היה אולם כלל, ופתח ההיכל שבמשכנן לא היה גבוה אלא עשר אמות], וכיצד ניתן ללמוד ממנו לפתחי המקדש?!

ומשנינן: כיון דאשכחן שמצאנו גבי משכנן של משה דאיכרי "מקדש", דאשכחן נמי מקדש דאיכרי "משכנן" [יבואר לקמן], שפיר יש ללמוד מקדש ממשכנן.

ומסייעינן לה: דאי לא תימא שאם לא תאמר הכי, שיש ללמוד מקדש ממשכנן, אם כן תיקשי נמי על הא דאמר רב יהודה אמר שמואל: קרבנות שלמים ששחטן בבוקר קודם פתיחת דלתות ההיכל — פסולין!

אולם לחוד, וכל העבודות שנקבע מקומם באוהל מועד או בהיכל, אינן כשירות להעשות באולם.

נמצא, שבבית המקדש רק ההיכל לבד הוא הנחשב "אוהל מועד".

ואם כן, כי כתיב "פתח אוהל מועד" — אפתח היכל בלבד הוא דכתיב!

ורבי יהודה סבר: היכל ואולם קרושה אחת היא. והעבודות שנקבע מקומם באוהל מועד או בהיכל, כשרות להעשות אף באולם.

נמצא, לדבריו, שגם האולם נקרא "אוהל מועד".

ואם כן, כי כתיב "פתח אוהל מועד" — אתרוייהו [הן על פתח ההיכל והן על פתח האולם] הוא דכתיב.

ב. ואיבעית אימא: רק רבנן ילפי לה לשיעור הפתח מ"פתח אוהל מועד".

אבל רבי יהודה לא למד כלל משם.

כי גם לדבריו, אין ללמוד מפתח האולם, לפי שאינו בכלל פתח אהל מועד, היות ולרבי יהודה נמי, קרושת אולם לחוד וקרושת היכל לחוד. ואם כן, אין פתח האולם נחשב בכלל "פתח אוהל מועד", אלא רק פתח ההיכל.

והכא במשנתנו, שאמר רבי יהודה שאין צריך למעט, היינו טעמא דרבי יהודה, דסבירא ליה דפתח האולם "פתח" מיקרי, ולמד זאת ממקום אחר, מהא דכתיב "אל פתח אולם הבית".⁽²⁾

2. אין כזה פסוק, אלא כתיב "אולם הבית", וכתוב "פתח הבית", והרי זה כאילו נכתב בהדיא בחד קרא "פתח אולם הבית". תוספות

לפי שנאמר בפרשת קרבן שלמים "ושחטו פתח אוהל מועד", מלמד הכתוב שמותר לשחוט את קרבנות השלמים רק בזמן שדלתות היכל פתוחין, ולא בזמן שהן נעולות.

ואם אי אפשר ללמוד מקדש ממשכן, תיקשי: והא כי כתיב ההיא קרא ד"ושחטו פתח אהל מועד" — במשכן הוא דכתיב!

ואם כן, איך נלמד ממנו לאסור שחיטת שלמים קודם פתיחת דלתות ההיכל שבמקדש?!

אלא, על כרחך: כיון דאשכחן מקדש דאיברי משכן, ומשכן דאיברי מקדש, אפשר ללמוד מקדש ממשכן.

ולכן, הוא הדין שיש ללמוד מקדש ממשכן לענין גובה הפתח.

ותמהינן אהא דאמרינן ד"מקדש איברי משכן, ומשכן איברי מקדש":

בשלמא מקדש, שפיר מצאנו דאיברי משכן. דכתיב, שהבטיחנו ה' אחר הקמת המשכן, ואמר: "ונתתי משכני בתוכם". ועל כרחנו על המקדש שעדיין לא נבנה קאי קרא, ולא על המשכן, שהרי המשכן כבר הוקם.

אלא משכן, דאיברי מקדש — מנלן?!

אילימא מדכתיב במשא המשכן: "ונסעו הקהלים נושאי המקדש והקימו את המשכן עד בואם". הרי שנקראו נושאי המשכן "נושאי המקדש"?!

ב-ב זה אינו. שאין הכתוב מדבר כלל בנושאי המשכן.

אלא, ההוא קרא — בנושאי הארון הוא

דכתיב! שאת הארון נשאו הקהלים, ונקרא הארון "מקדש" לפי שהוא מקודש משאר הכלים.

ומשנינן: אלא, מהכא יש ללמוד שמשכן איברי מקדש:

דכתיב בפרשת המשכן: "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם". וכתיב "ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן". הרי אשכחן משכן דאיברי מקדש!

ותמהינן: בין לרבנן, שלומדים את שיעור גובה פתח מפתחו של היכל, ובין לרבי יהודה דיליף לה מפתח אולם — לילפו שילמדו לשיעור רוחב הפתח גם מפתח שער החצר שבמשכן, ונכשיר פתח מבוי אפילו כשהוא רחב יותר מעשר אמות כפתח שער החצר?!

דהא כתיב "אורך החצר: מאה באמה. ורחב: המשום בחמשים. וקומה: המש אמות".

הרי למדנו שרוחב החצר, שבו נמצא פתח שער החצר, הוא חמשים אמה.

וכתיב "וחמש עשרה אמה קלעים — לכתף".

וכתיב "ולכתף השנית, מזה ומזה לשער החצר — קלעים חמש עשרה אמה".

נמצא, שרוחב הפתח הוא עשרים אמה. כי הפתח היה באמצע רוחבה של החצר. והחצר היתה סתומה בקלעים משני הצדדים של הפתח, לכל צד [כתף], באורך חמש עשרה אמה.

והשתא תיקשי, אמאי לא נילף לשיעור רוחב